

ДОКУМЕНТИ ФОНДУ КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ЛАВРСЬКОГО МЛИНАРСТВА XVII – поч. XX ст.

В статті аналізується склад фонду «Києво-Печерська Свято-Успенська лавра» Центрального державного історичного архіву України в м. Києві з метою з'ясування його інформаційного потенціалу для дослідження історії лаврського млинарства в XVII – поч. XX ст.

Ключові слова: Центральный державний історичний архів України, фонд «Києво-Печерська Свято-Успенська лавра», документи, млинарство, опрацювання, джерельна база.

Києво-Печерська Успенська лавра займає особливе місце серед інших монастирських обителей. Це найавторитетніший з українських монастирів, обитель світового значення, визначна пам'ятка вітчизняної й світової культури, впливова церковно-політична і соціально-економічна інституція.

У XVII – на поч. XX ст. Лавра мала велике господарство, в яке входило велика кількість млинів. Вони забезпечували монастирську челядь борошном і крупами, а також за наявності додаткового обладнання (маслобійок, пилорам, подрібнювачів, пресів) іншою продукцією: солодом, маслом, папером, дошками, сукном, подрібненими фарбою та вапном. Чимало лаврських млинів здавалося у відкуп або в оренду.

Попри давній інтерес дослідників до монастирського млинарства досі не має спеціальних праць на цю тему у вітчизняній історіографічній науці. Питання розвитку млинарства Лаври є одним із найменш вивчених у вітчизняній науці з-поміж різних галузей господарства цього монастиря. У зв'язку з цим, актуального значення набуває опрацювання архівних джерел.

Метою дослідження є аналіз складу фонду «Києво-Печерська Свято-Успенська лавра» Центрального державного історичного архіву України в м. Києві з метою з'ясування його інформаційного потенціалу для дослідження історії лаврського млинарства XVII – поч. XX ст.

Важливим джерелом інформації про соціально-економічну діяльність Лаври загалом і розвитку монастирського млинарства зокрема, є документи фонду «Києво-Печерської Успенської лаври» (№128) Центрального державного історичного архіву України (далі ЦДІАУ). Фонд хронологічно охоплює період з 1712 р. по 1928 р. і нараховує 30035 справ на різнопланову тематику, серед яких є й документи про млини монастиря¹.

Документи цього фонду вже частково потрапляли в коло наукових інтересів дослідників, а саме: В. Міяковського, П. Слободянюка, П. Федоренка, Г. Папакіна². Але особливо цінним дослідженням досліджуваного фонду є іменний і предметно-тематичний покажчик до фонду Києво-Печерської лаври ЦДІАУ підготовлений С. Р. Кагамлик³. Під час написання монографії «Києво-Печерська лавра: світ православної духовності і культури» (2005) авторка опрацювала значний масив джерел, особливо архівного фонду Києво-Печерської лаври, й до нього склала серію покажчиків, які невдовзі вийшли окремими виданнями. Дослідниця детально розглянула історію формування, структуру і тематику фонду Києво-Печерської лаври, навела бібліографічні описи архівних джерел, виокремила справи, пов'язанні з лаврським млинарством і стисло їх проаналізувала. Описи фонду упорядник згрупувала в 11 структурних частинах, з яких для нашого дослідження представляють інтерес наступні: «загальні відомості» (1646–1924 рр.), «вотчинні справи» (1632–1846 рр.), «бухгалтерські справи» (1726–1924 рр.), «маловажливі справи» (1724–1811 рр.)⁴.

До загальної структурної частини увійшли документи (інвентарі, ревізії і звіти вотчин, дарчі, купчі, універсали гетьманів, грамоти і укази російських царів), які характеризують діяльність Лаври в цілому (монастирське землеволодіння, адміністративне управління, будівництво і ремонт промислових і господарських будівель, ведення лісового, садового і городнього господарства, пожертвування, лаврський архів, бібліотеку, навчальні заклади, лікарню і т. ін.). Сюди ж віднесені відомості про спорудження лаврою млинів.

Вотчинну структурну частину складають оригінали і копії документів на право володіння маєтками і млинами, видані церковними і світськими ієрархами, дарчі та купчі на лаврські млини, справи з господарсько-адміністративних питань. До бухгалтерської структурної частини увійшли річні та місячні звіти Лаври та її промислових підприємств, зокрема, млинів, які включають дані про прибутки з млинів, видатки на їх будівництво і ремонт. Структурна частина в описі під назвою «Маловажливі справи» містить справи з різних господарсько-побутових питань, в тому числі, ведення лаврського млинарського господарства.

За напрямками і повнотою відображення різної тематики матеріали 128 фонду С. Р. Кагамлик розподілив на вісім груп відповідно до основних напрямків діяльності монастиря. Для нашого дослідження становлять інтерес групи: «монастирське господарство» та «пожертвування на користь Лаври».

Документи фонду «Києво-Печерська Свято-Успенська лавра» характеризують багатогалузеве і добре упорядковане господарство Лаври впродовж XVIII – поч. XX ст.

У XVIII ст. Лавра була найбагатшим православним монастирем в Україні. Їй було підпорядковано багато приписних монастирів (Троїцький, Омбиський, Зміївський, Синянський, Свенський, Чолнський, Дятловицький) і пустиней (Голосіївська, Китаївська) з їхніми угіддями (близько 300 тис. десятин орної землі) та млинами. Згідно з указом про секуляризацію церковних земель 1786 р. від Лаври було відібрано майже всі маєтки. У віданні монастиря залишилися лише 3 тис. десятин землі, млин та цегельний завод на р. Либеді, ліс з пасікою між с. Пирогове та Китаївською пустинню, декілька сіножатей, дворів, озер. Але вже на кін. XIX ст. монастир збільшив свої володіння і кількість млинів. Потреби послушників Лаври в борошні забезпечували 4 водяні млини (три в Голосієві, один на р. Либеді), які перемелювали за рік близько 15 тис. пудів зерна⁵.

У 1886 р. Лавра подала до Київської Міської Думи клопотання про дозвіл на будівництво парового млина на місці колишнього лаврського цегляного заводу, який знаходився на березі р. Дніпра, за 30 сажей від Лисогірського порту, вниз за течією. За кілька років млин було побудовано. Це була кам'яна на 2 поверхи будівля, з паровим котлом батареїної системи в 30 сил, на 3 жорнові постави і 2 вальцеві станки. За попередніми підрахунками економа Лаври Ігумена Феодосія будівництво млина мало обійтися у 22 500 крб. сріблом. По факту коштів пішло значно більше. Одні лише машини та спеціальне обладнання обійшлися в 15 тис. крб. сріблом. Деякі механізми до млина купувалися навіть за кордоном: жорна у Франції, шківі і магнітні апарати для очищення зерна – у Варшаві. Керував будівельними роботами інженер Яхнер. Станом на 1897 р. лаврський паровий млин займав перше місце за рівнем прибутковості серед парових борошномельних млинів Києва. На ньому працювало 14 осіб чоловічої статі і щороку виготовляється продукції на суму 137 720 крб.⁶

В 1891 р., як тільки було остаточно завершено будівництво вище згаданого парового млина, Лавра ініціювала побудову нового дерев'яного триповерхового млина на два постави в Лаврському Либідському хуторі на р. Либідь в місці, що звалося «Ялове» на місці старого водяного млина, який прийшов у повну непридатність. Економ Лаври ігумен Феодосій розробив проект, склав кошторис і особисто очолив керівництво будівництвом млина на два постави. Спершу всі види робіт планувалося зробити силами ченців. Проте, згодом стало зрозуміло, що лаврські монахи не можуть охопити всі види робіт. Спорудження млина обійшлося Лаврі в 1191 крб. 85 коп. сріблом. Кошторис на будівництво цього млина, а також креслення плану, фасаду і розрізів млина, містяться у ф. 128, оп. 1 Заг., спр. 3035. Новозбудований млин нагадував попередній, але був менш потужним (замість трьох жорнових поставів було два). Проте більш досконало було облаштовано млинову греблю, ставок для запасу води і відповідно безперебійної роботи млина впродовж року.

У фонді Києво-Печерської лаври є документи (дарчі, купчі, жалувані грамоти, духовні заповіти), які підтверджують право володіння Лаврою своїми маєтками та млинами.

Особливо цінними є гетьманські універсали. В умовах політичної нестабільності XVII–XVIII ст. Лавра не раз втрачала свої земельні володіння і гетьманам часто доводилося підтверджувати права власності монастиря на маєтки з млинами. Окремо слід відзначити низку універсалів гетьмана Івана Мазепи, що містяться в лаврському фонді, якими гетьман підтверджував права власності Лаври на млини. Одним із універсалів Івана Мазепи від 28 квітня 1690 р. Лавра одержала підтвердження дарчого запису значкового військового товариша Якіма Головченка на частину млина на греблі Масалаївці та на хутір з ґрунтами. Майновим становищем монастиря опікувалися також наступники Івана Мазепи. Так, гетьман Іван Скоропадський універсалом від 5 червня 1712 р. підтверджує право Лаври на два млини і сіножать, дарованих монастирю колишнім намісником Лаври, воронезьким протопопом Іоанікієм (оп. 1а вотч., спр. 49, арк.

1). Іншим універсалом від 30 серпня 1715 р. гетьман надав обителі важливі пільги – звільнив лаврські млини від спеціальних податків – «поколющини» та «показанщини» (оп. 1-а вотч., спр. 54, арк. 1; спр. 248, арк. 1). Гетьман Данило Апостол одним із своїх універсалів наказав бунчуковому товаришу Якову Жураковському, який «мельницами монастырскими в Сваричевки на реки Удаи стоячими завладел насилно», «оные отдать к обители Киевопечерской» (оп. 1а вотч., спр. 132, арк. 2; спр. 94, 132, 135); іншим – від 8 жовтня 1730 р. – зобов'язав військового товариша Григорія Могоровського відмовитися від претензій на Сваричевську греблю (оп. 1а вотч., спр. 151, арк.2)⁷.

Цінний блок документів фонду Києво-Печерської лаври становлять дарчі на млини від світських жертводавців (селян, козацької старшини, знаті), а також представників лаврської братії (ченців, послушників, постриженців). Так, наприклад, в 1689 р. мешканець с. Радичева (нині Коропський ра-н Чернигівської обл.) Мартин Власенко з синами зробив на користь Лаври дарчий запис на млин на р. Радичівці; мешканець м. Полтави Микита Нежинченко перед смертю (1717 р.) заповів обителі водяний млин і всі свої маєтки й майно в Стародубі та Мглині (нині Стародубський р-н Брянської обл., Росія)⁸. Представники родини печерського архімандрита Йоанікія Сенютювича заповіли Лаврі свої родинні маєтки з водяним млином: «двор, при том дворѣ млин, под Сосницею на рѣчцѣ Убедѣ о трох колах, футор, сѣножать з озерами, лѣсок, Сенютину землю, на якій подлуг унѣверсалов волно на старинной прозываемой Сенютиной займ, и млин строити»⁹.

Дарування та заповідання Лаврі млинів було одним із найважливіших джерел поповнення монастирського господарства млинарськими спорудами (оп.1 заг., спр. 1439 (1818); оп. 2 заг., спр. 173 (1847–1849); оп. 1а вотч., спр. 16 (1689), 18 (1690), 81 (1721), 119 (1727), 133 (1728), 140 (1729)).¹⁰ Поширена практика жертвування млинів монастирю сприяла накопиченню надлишку цих виробничих споруд у лаврському володінні та масовій здачі їх в оренду. У свою чергу здача млинів в оренду приносила Лаврі значні прибутки, які лаврська адміністрація могла витратити на розширення свого господарства, розбудову своїх промислових підприємств, зокрема, млинів, вдосконалення їх виробництва.

Документи лаврського фонду містять цінну інформацію про купівлю Лаврою млинів і особливо млинових каменів (оп. 1 заг., спр. 442 (1773), 555 (1764); оп. 1 вотч., спр. 1386 (1728), 1457 (1747); оп. 1-а вотч., спр. 6-а (1673–1727), 44 (1707), 74, 75, 77, 78, 83 (1721), 93 (1724), 111, 114, 115 (1727), 128 (1728), 144 (1730), 164 (1731), 316 (б/д)).¹¹ Загальновідомо, що жорнові камені швидко зношувалися й потребували частої заміни. У фонді Києво-Печерської лаври є справа за №2832 (оп. 1 заг.), в якій описані жорнові поставки лаврського парового млина на р. Либідь, збудованого в 1886 р. Спершу в цьому млині були 3 пари жорен, виготовлених із місцевого каменя. Проте, як писав економ Лаври, вони швидко зношувалися, тому «нужно приобрести запасную из французских кремневых камней, которые по совету специалистов хотя и дороже будут против русских на 150 рублей, но зато послужат в три раза дольше»¹². Наприкінці 1888 р. жорна замінені вальцевим станком вартістю 1 650 крб. сріблом, придбаним за кошти лаврського іросхимонаха Ісихій (збереглася квитанція від 14 березня 1888 р.). З цього приводу в рапорті економа Лаври Феодосія зазначено, що останнім часом київська публіка від вищих станів і до ремісників активно споживають білий пшеничний хліб, випечений із борошна, виготовленого не на кам'яних жорнах, а на залізних вальцях, і лише Лавра відстає. Це й стало причиною заміни жорен на вальці. Через кілька років вальці стерлися й довелося виділити додатково 400 крб. на їх шліфування і заточування.

Інформація про продаж млинів наведена в документах: оп. 1 заг., спр. 947 (1793); оп. 1а вотч., спр. 221 (1758)¹³. Незначна кількість справ, в яких згадуються випадки продажу лаврських млинів, вказує на те, що така практика не була поширеною. Натомість, документи лаврського фонду вказують на те, що чимало лаврських млинів здавалося в оренду (оп. 1 заг., спр. 1534 (1822), 1740 (1830), 1771 (1832), 2046 (1844); оп. 2 заг., спр. 192 (1851), 477 (1918)). Не менш поширеною була й практика передачі права млинобудування на відкуп (оп. 1 вотч., спр. 1582 (1741), 1841 (1751), 1950 (1754), 2113 (1757))¹⁴.

Значна група справ фонду дає інформацію про збори з вотчин за помол зерна у лаврських млинах (оп. 1 заг., спр. 739 (1787); оп. 1 бух., спр. 1012 (1835), купівлю зерна для помолу та продаж борошна (оп. 1 заг., спр. 223 (1761), 279 (1759), 358 (1768), 589 (1763), 858, ч. 1 (1789–1859), ч. 2 (1860–1891), 619, 917 (1791), 1171 (1805), 1223 (1808–1840), 2864 (1888), 3238, ч. 2 (1892–1916); оп. 1 вотч., спр. 1712 (1745), 2066 (1756); оп. 1 малов., спр. 448 (1757), 450 (1758))¹⁵.

У зв'язку з тим, що більшість лаврських млинів були водяними, великий блок документації лаврського фонду, зокрема його загальної і вотчинної структурної частини, становлять описи

млинових гребель (оп. 1 заг., спр. 116 (1752), 338 (1767), 737 (1787), 2296 (1858), 2030 (1844), 2086 (1846); оп.2 заг., спр. 109 (1826–1833), 158 (1844–1859); оп. 1 бух., спр. 1605 (1852); оп.1 вотч., спр. 834 (1721), 841 (1735), 842 (1738), 1343 (1724), 1352 (1725), 1440 (1734), 1508 (1839), 1606 (1742), 1703 (1745), 2035 (1755), 2067 (1756); оп. 1-а вотч., спр. 21 (1692); оп.1 малов., спр. 297, 299 (1775)¹⁶.

У фонді Києво-Печерської лаври є документи, які переконливо засвідчують, що млинарство було одним із найдавніших та найбільш поширених промислів Лаври (оп. 1 заг., спр. 1439; оп. 2 заг., спр. 173; оп. 1-а вотч., спр. 16, 18, 81, 119, 133, 140).

Значна кількість справ фонду містить численні свідчення про млини Лаври у вотчинних господарствах (оп. 1 заг., спр. 20 (1726), 35 (1733), 196 (1760), 224 (1761), 259 (1871), 337, 338 (1767), 379 (1769), 416 (1771), 444, 251 ч. 1 (1773–1776), ч. 2 (1777–1780), ч. 3 (1781–1784), ч. 4 (1785–1787), 504, 508 (1777), 541 (1780), 567 (1781), 591 (1783), 620 (1784), 737, 766 (1787), 859 (1789), 876 (1790), 906 (1791), 947 (1793), 1186 (1806), 1325 (1813), 1401 (1816), 1439 (1818), 1445 (1819), 1751 (1830), 2832 (1886), 2848 (1887), 3035 (1891), 3126 (1895); оп. 2 заг., спр. 48 (1809–1810), 52 (1811), 223 (1857), 259 (1871), 342, 348 (1887–1888), 362 (1891), 507 (1920); оп. 3 заг., спр. 465 (1884), 549 (1897), 573 (1901), 574 (1901–1903); оп. 1 бух., спр. 661 (1823–1825), 946 (1833), 1605, 1606 (1852), 1931 (1862), 2108 (1870), 2132 (1871), 2156 (1872), 2185 (1873), 2210 (1874), 2240 (1875), 2266 (1876), 2289 (1877), 2316 (1878), 2585, 2592 (1891), 2719 (1898–1900), 2766, 2768 (1900), 2885 (1804), 2949 (1906–1908); оп. 1 вотч., спр. 859 (1758), 1343 (1724), 1385, 1386 (1728), 1610 (1742), 1626 (1743), 1668 (1744), 1702 (1745), 1723 (1746), 1831 (1750), 1854 (1751), 2040 (1756); оп. 1-а вотч., спр. 73, 80 (1721), 96, 99 (1724), 105, 106 (1725), 118 (1727), 145 (1730), 167 (1833), 218 (1755), 221 (1758), 317, 318 (б/д); оп. 1 малов., спр. 105 (1760), 256 (1771), 297 (1775), 460 (1772), 541 (1790), 574 (1802), 631 (б/д); оп. 1 загальночерн., спр. 1613 (1766); оп. 1 благоч., спр. 3458 (1897)¹⁷.

Отримані на монастирських млинах борошно та крупи використовувалися на забезпечення внутрішніх потреб ченців. Їх використовували в усіх видах страв (буденних, святкових, церемоніальних) та у великій кількості споживали впродовж тривалих постів. Велика кількість справ лаврського фонду наводить відомості про діяльність пекарні Києво-Печерської лаври (оп. 1 заг., спр. 821 (1788), 1299 (1812), 1427 (1818), 2737 (1879), 3129 (1896), 3180 (1906); оп. 3 заг., спр. 126 (1821); оп. 1 бух., спр. 576 (1821), 577 (1821–1822), 3273 (1920); оп. 1 малов., спр. 660 (1805), 675 (1809), 708 (1814), 767 (1841); хлібні (оп. 1 заг., спр. 930 (1792), 1000 (1794), 1153, 1170 (1806), 1261 (1810); оп. 1 загальночерн., спр. 522 (1805), 790 (1812), 1435 (1835); оп. 1 малов., спр. 704 (1814); оп. 1 благоч., спр. 3551 (1914) та проскурні (оп. 1 заг., спр. 291 (1765), 738 (1787), 840, 858 (1789), 883 (1790), 915 (1791), 1238 (1809), 1290 (1811), 1415 (1817), 1427 (1818), 1903 (1838), 2104 (1847), 2539 (1867), 2924 (1892), 3129 (1896); оп. 2 заг., спр. 266 (1872–1894), 325 (1883–1884); оп. 3 заг., спр. 73 (1813); оп. 1 черн., спр. 87 (1811–1812), 412 (1922); оп. 1 загальночерн., спр. 1045 (1858), 1651 (1812); оп. 1 благоч., спр. 3434 (1895), 3517 (1910); оп. 1 малов., спр. 521 (1788), 537 (1790), 538 (1791), 705 (1814)¹⁸. В документах окрім опису діяльності пекарні, хлібні та проскурні Лаври аналізуються шляхи забезпечення їх борошном (оп.1 заг., спр. 223 (1761), 279 (1759), 358 (1768), 589 (1763), 858, ч. 1 (1789–1859), ч. 2 (1860–1891), 619, 917 (1791), 1171 (1805), 1223 (1808–1840), 2864 (1888), 3238, ч. 2 (1892–1916); оп. 1 вотч., спр. 1712 (1745), 2066 (1756); оп. 1 малов., спр. 448 (1757), 450 (1758)¹⁹.

Таким чином, фонд «Києво-Печерська Свято-Успенська лавра» ЦДІАУ (м. Київ) є важливим джерелом для дослідження соціально-економічної історії Києво-Печерської лаври, опрацювання якого дає можливість повноцінного дослідження її господарства, зокрема, й млинарства. Унікальність цього фонду для вивчення лаврського млинарства полягає в широких хронологічних рамках, різноплановій тематиці, значних обсягах документальних матеріалів, які стосуються досліджуваної тематики. Як носій важливої інформації ці матеріали сприяють створенню ґрунтовної джерельної бази для фундаментальних наукових досліджень лаврського млинарства, відкривають нові можливості для дослідників млинарства в цілому і лаврського млинарства зокрема.

На сьогоднішній день документи фонду Києво-Печерської лаври, які стосуються розвитку лаврського млинарства, залишаються практично невивченими. В попередніх публікаціях нами введено до наукового обігу невелику частину матеріалів фонду Києво-Печерської лаври, які висвітлюють історію будівництва та функціонування окремих лаврських млинів²⁰. Проте лише цілісне опрацювання фонду дозволить всебічно й ґрунтовно розкрити діяльність млинів Лаври впродовж XVII – поч. XX ст. та оцінити їх значення для лаврського господарства. Путівником для дослідників лаврського млинарства можуть стати показчики до архівного фонду Києво-Печерської лаври ЦДІАУ, укладені С.Р. Кагамликом.

Також окремі документи про лаврські млини містяться у фонді 127 «Київська духовна констисторія» (1700–1930 рр.) та фонді 182 «Канцелярія Київського митрополита» (1560–1919 рр.) Центрального державного історичного архіву України та зберігаються в різних музейних і бібліотечних установах. Вони можуть стати окремим напрямком у дослідженнях млинарства Києво-Печерської лаври.

¹ Центральний державний історичний архів України в м. Києві. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: cdiak.archives.gov.ua/daparat.php.

² Міяковський В. Центральний архів ім. Антоновича в Києві // Архівна справа. – 1925. – № 1. – С. 112–113; Слободянюк П. Я. Українська церква: історія руїни і відродження. – Хмельницький, 2000. – 266 с.; Федоренко П. До історії монастирських архівів // Архівна справа. – 1929. – № 9/10. – С. 102–104; Папакін Г. Церковні фонди християнських конфесій у складі Національного архівного фонду України: структура, зміст, історія надходження // Студії з архівної справи та документознавства. – 2001. – Т. 7. – К., 2001. – С. 5–13.

³ Кагамлик С. Р. Архів Києво-Печерської лаври та заповідника. Вип. 1. ЦДІАК України. Ф. 128, Києво-Печерська лавра: іменний покажчик / уклад.: С. Р. Кагамлик; Нац. Києво-Печер. іст.-культ. заповідник, Центр. держ. іст. архів України. – К., 2007. – 384 с.; Кагамлик С. Р. Архів Києво-Печерської лаври та заповідника. Вип. 1. ЦДІАК України. Ф. 128, Києво-Печерська лавра: Предметно-тематичний покажчик / упоряд.: С. Р. Кагамлик; Нац. Києво-Печер. іст.-культ. заповідник, Центр. держ. іст. архів України. – К., 2008. – 360 с.

⁴ Кагамлик С. Р. Архів Києво-Печерської лаври та заповідника. Вип. 1. ЦДІАК України. Ф. 128, Києво-Печерська лавра: Предметно-тематичний покажчик / упоряд.: С. Р. Кагамлик; Нац. Києво-Печер. іст.-культ. заповідник, Центр. держ. іст. архів України. – К., 2008. – С. 12.

⁵ Там само, С. 29.

⁶ Жам О. М. Борошномельні млини Києво-Печерської Успенської лаври XIX ст. // Чернігівські старожитності. Науковий збірник. Вип. III. – Чернігів, 2010, С. 188–192.

⁷ Кагамлик С. Р. Архів Києво-Печерської лаври та заповідника. Вип. 1. ЦДІАК України. Ф. 128, Києво-Печерська лавра: Предметно-тематичний покажчик / упоряд.: С. Р. Кагамлик; Нац. Києво-Печер. іст.-культ. заповідник, Центр. держ. іст. архів України. – К., 2008. – С. 26.

⁸ Там само. – С. 64.

⁹ Там само. – С. 69.

¹⁰ Там само. – С. 344.

¹¹ Там само. – С. 218.

¹² Жам О. М. Борошномельні млини Києво-Печерської Успенської лаври XIX ст. // Чернігівські старожитності. Науковий збірник. Вип. III. – Чернігів, 2010, С. 189.

¹³ Кагамлик С. Р. Архів Києво-Печерської лаври та заповідника. Вип. 1. ЦДІАК України. Ф. 128, Києво-Печерська лавра: Предметно-тематичний покажчик / упоряд.: С. Р. Кагамлик; Нац. Києво-Печер. іст.-культ. заповідник, Центр. держ. іст. архів України. – К., 2008. – С. 218.

¹⁴ Там само. – С. 216–217.

¹⁵ Там само. – С. 244.

¹⁶ Там само, С. 268.

¹⁷ Там само. – С. 251.

¹⁸ Там само. – С. 280.

¹⁹ Там само. – С. 258.

²⁰ Жам О. М. Борошномельне виробництво монастирів Київської губернії 2-ї пол. XIX ст. // Могилянські читання: матеріали X-тої Міжнародної наукової конференції «Монастирські комплекси в контексті християнської культури». – К., 2006 р. – С. 119–126; її ж Борошномельні млини Києво-Печерської Успенської лаври XIX ст. // Чернігівські старожитності. Науковий збірник. Вип. III. – Чернігів, 2010, С. 188–192; її ж Особливості орендного утримання монастирських млинів України XIX ст. // Чернігівські старожитності. Науковий збірник. Вип. II. За матеріалами VIII Міжнародної наукової конференції «Християнські старожитності Київської Русі» – Чернігів, 2009. – С. 113–120; її ж Млинарство в контексті господарсько-економічної діяльності монастирів України XVIII – XIX століть // Переяслав-Хмельницький, 2010 р. – С. 70–77.

В статье анализируется состав фонда «Киево-Печерская Свято-Успенская лавра» Центрального государственного исторического архива Украины в г. Киеве с целью определения его информационного потенциала для исследования истории лаврских мельниц в XVII – нач. XX вв.

Ключевые слова: Центральный государственный исторический архив Украины, фонд «Киево-Печерская Свято-Успенская лавра», документы, мельница, исследование, источник.

The article analyzes the composition of the Kyiv-Pecherska Sviato-Uspenska Lavra Foundation of the Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv with the aim of determining its information potential for studying the history of the Lavra mills in the XVII–XX centuries.

Keywords: Central State Historical Archive of Ukraine, Fund «Kyiv-Pecherska Sviato-Uspenska Lavra», documents, mill, research, source.